

YAPAY ZEKA DENETİMLERİ VE SAHTE BELGE KULLANMA

MURAT TERTEMİZHAVA
Yeminli Mali Müşavir

www.pariteymm.com.tr

YAPAY ZEKA NEDİR?

İnsan emeği ile yapabilecek işlerin, bilgisayarlar tarafından yapılmasını sağlayan sistemlerin genel adıdır.

YAPAY ZEKA İLE VERGİ DENETİMİ NEDİR?

Vergi idaresinin topladığı verileri (fatura, beyanname, banka, SGK, gümrük vb.) algoritmalarla analiz ederek vergi risklerini tespit etmesi ve süreci bu risklere göre yönlendirmesidir.

YAPAY ZEKA İLE VERGİ DENETİMİNİN SÜRECİ NASIL İLERLER?

Klasik sistemde:

- * Vergi müfettişi belgeleri inceler ve risk arar.

Yapay zeka destekli sistemde:

- * Sistem önce riski bulur, sonrasında müfettiş inceler (Yani süreç tersine dönmüştür).
- * **Veri → analiz → risk skoru → inceleme**

HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI;

- SARP (SAHTE BELGE RİSK ANALİZİ PROGRAMI)
- RİTAP (RİSKLİ İADE TAKİP VE ANALİZİ PROGRAMI)
- KAŞİF (YAPAY ZEKA TABANLI ANALİZ PROGRAMI)
- MEVA (MEKANSAL VERİ ANALİZİ)

VERGİ DENETİM KURULU;

- BEYANNAME GÖZETİM PROGRAMI
- YÜKSEK GELİR GRUPLARI GÖZETİM VE UYUM PROGRAMI
- KURGAN
- ROS (RAPOR OTOMASYON SİSTEMİ)

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER – SARP-

SARP; sahte belge riskini analiz etmek için, **kural bazlı** çalışan risk analizidir.
(alım olmadan satış yapılması gibi)

SARP; sahte belge risk analizini nasıl yapar?

1. Belge hareketi analizi (çok kısa sürede çok yüksek hacim var mı vb.)
2. Ticari kapasite analizi (çalışan sayısı, faaliyet yeri vb.)
3. KDV davranış analizi (sürekli devreden KDV var mı vb.)
4. Tedarik zinciri analizi
5. Ödeme davranışı analizi
6. Sektörel karşılaştırma

RİSK PUANI OLUŞTURUR

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER –RİTAP-

RİTAP (riskli iade takip ve analiz programı)

- * Temel amaç; **Haksız KDV iadesini önlemek ve iade taleplerini risk seviyesine göre takip etmektir.**

RİTAP şunu sorar:

- * Bu iade talebi normal mi?
- * Talep edilen tutar mükellefin geçmişine uygun mu?
- * Tedarikçiler güvenilir mi?
- * Yüklenilen KDV gerçek mi?
- * RİTAP'ı tek başına düşünmemek gerekir. KDV iade süreçlerinde süreç **KDVİRA** KDV iadesi risk analiz sistemi birlikte işler.

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER -KAŞİF-

KAŞİF; SARP ve RİTAP uygulamasından daha gelişmiş risk analiz motorudur.

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın **gerçek zamanlı olarak cari verilerle çalışan** vergi risk analiz motoru olarak tanımlanabilir.

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER --KAŞİF--

KAŞİF'in analiz aşamaları;

1. Veri toplama

- *mükellefe ait bilgiler*
- *e-belge verileri (e-fatura, e-arşiv fatura vb)*
- *Beyanname verileri*
- *Ödeme / tahsilat verileri*
- *Çalışan bilgileri*

2. Anomali tespiti

Sistem normalden sapmayı bulur.

(ŞİRKET KURULDU BİRKAÇ GÜN SONRA HİÇ ALIŞ YAPMADAN YÜKSEK TUTARLI FATURA DÜZENLEDİ VB.)

3. Ağ analizi

KAŞİF yalnız mükellefi incelemez, mükellefin işlem ağını inceler.

4. Risk skortlama

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER -MEVA-

MEVA (MEKANSAL VERİ ANALİZİ)

Verilerin mekan (konum) boyutuyla analiz edilerek ilişkilerin,
yoğunlukların ve
anomalilerin

harita üzerinde ortaya çıkarılmasıdır.

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER -MEVA-

MEVA (MEKANSAL VERİ ANALİZİ)

Hissedar bilgileri

Parsel bilgileri

Şerh – Beyan gibi Tapu Verileri,

Yapı Ruhsatı, Yapı Kullanma İzni gibi Belediye Verileri,

Mernis Verileri,

Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi (TUCBS) vb.

birçok kaynaktan da güncel veri ile beslenen, ivedi karar alınmasını kolaylaştıran web tabanlı bir uygulama projesidir.

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER --MEVA--

Vergi idaresi açısından MEVA ne işe yarar?

1. Sahte firma tespiti

- * Aynı adreste çok sayıda şirket
- * Küçük bir dükkân → milyonluk işlem

2. Kapasite analizi

- * Depo var mı?
- * Üretim alanı yeterli mi?
- * Faaliyet adresi gerçek mi?

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

BEYANNAME GÖZETİM PROGRAMI

Verilen beyannamelerde riskli görülen tutarların Vergi Müfettişleri tarafından tahlil edilmesidir.

- * Vergi incelemesi değildir; “inceleme öncesi uyum” modelidir.
- * **Beyanname verilmeden önce veya verildikten kısa süre sonra, beyanların risk analizine tabi tutulup mükellefin yönlendirilmesi sistemidir.**

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

BEYANNAME GÖZETİM PROGRAMI -

- Vergi dairelerinde vergi beyanları nezdinde yapılan çalışmalar.
- Mükelleflere gönderilen yazılar.

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

YÜKSEK GELİR GRUPLARI GÖZETİM VE UYUM PROGRAMI -

Yüksek gelir potansiyeli olan ancak beyanı buna uymayan gerçek kişilere yönelik önleyici denetim modelidir.

Sistem nasıl çalışıyor?

gelir verisi + harcama verisi + servet verisi + beyan verisi = uyum analizi

Klasik vergi incelemesi şirket merkezlidir.
Bu program ise **kişi merkezlidir**.

Risk teşkil eden hedefler;

- * şirket ortakları
- * yüksek servet sahipleri
- * yüksek temettü geliri elde edenler
- * lüks harcama yapanlar

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

KURGAN:

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı Risk Analiz Merkezi tarafından geliştirilen,

- cari veriler ile çalışan,
- işlem riskini ölçen,
- Elde ettiği çok sayıdaki veriyi kullanarak, işlemleri anlık olarak tarayan

vergisel risk analiz sistemidir.

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

KURGAN;

erken uyarı sistemi mahiyetindedir.

Mükelleflerin olası risklerden haberdar olarak **kendi tedbirlerini almaları ve kendi risk değerlendirmelerini yaparak** kendileri için en iyi kararı verebilecekleri inancına dayanmaktadır

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

* KURGAN'ın amacı;

- vergisel riskleri erken tespit ederek mükellefi uyarmak,
- gönüllü uyumu artırmak ve
- **sahte belge talebini azaltmaktır.**

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

KURGAN ÖNCESİ;

306 NOLU VUK GENEL TEBLİĞİ (2002)

- Bilerek bilmeden kullanma ayrımı getirilmiştir.
- Kast araştırması zorunlu hale geldi.

Bu tebliğden sonra bilerek kullanma istisna bilmeden kullanma esas olmuştur.

Bu tebliğ ile birlikte sahte belge kullanımı artmıştır.

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

* KURGAN SONRASI (1 EKİM 2025);

Sahte belge ile mücadele aynı zamanda talebin baskılanmasını da gerektirmektedir. Bu amaca ulaşmak için **bilerek kullanmanın esas** bilmeden kullanmanın istisna olduğu bir yaklaşım devrede olacaktır.

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

(KURGANDAN SONRA SADECE BİLEREK KULLANMA ALGISI YERLEŞTİ --X)

SBK İNCELEME GENELGESİ

Kast unsurunun değerlendirilmesinin objektif temellere oturtulması ve daha katı değerlendirme süreçlerinin devrede olacağı yeni dönemde mükellef hak ve hukukunun korunması adına, 18.04.2025 tarihli SMYİB Kullanma ve 160/A İncelemelerine Yönelik Genelge yayınlanmış ve değerlendirme kriterleri net olarak belirlenmiştir.

- 1- Düzenleyiciye ilişkin Vergi Tekniği Raporu (VTR) bulguları
- 2- Faaliyet konusu uyumu
- 3- Gider / maliyet ilişkisi
- 4- Tutar ve oran analizi
- 5- Taraflar arasında ilişkili kişi bağı
- 6- Mali müşavir bağlantısı
- 7- Ödeme gerçekliği
- 8- Sevkiyat / teslim ispatı
- 9- Depolama ve fiziksel kapasite
- 10- Stok ve envanter uyumu
- 11- Ticari teamüle uygunluk
- 12- Karlılık ve ekonomik mantık testi
- 13- Önceki yoklama / denetim bulguları

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

KURGAN YAZISININ MAHİYETİ;

Mükelleflere iletilen yazıların mahiyeti; 213 Vergi Usul Kanununun 148. Maddesine dayanılarak yazılan bilgi isteme yazısıdır ve yazılar, karşıt inceleme mahiyetindedir.

Yazılara verilen cevaplar risk analiz sistemin bir girdisi olarak kullanılmaktadır.

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

KURGAN İŞLEMİ RİSKLİ GÖRÜR

Sistem mükelleflere risk puanı atayarak ne işlemin tarafı olan alıcıyı ne de satıcıyı riskli mükellef olarak ilan etmemektedir.

Alıcı sahte belge kullanıcısı, satıcı sahte belge düzenleyicisi olarak kodlanmamakta veya kendilerine bu şekilde bir risk puanı atanmamaktadır.

Sadece işlemin riski ölçülmeye çalışılmaktadır. KURGAN sisteminin çıktıları olarak gönderilen bilgi isteme yazılarında da mükelleflerin riskli olduğuna yönelik bir ifade bulunmamakta ve işlem riski konusunda uyarılarda bulunulmaktadır.

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

KURGAN yazıları alan meslek mensupları ne şekilde hareket etmelidir?-

KURGAN yazıları alan meslek mensuplarından herhangi bir bilgi istenmemekte, kendilerine herhangi bir sorumluluk yüklenmemekte veya kayıtlara işledikleri işlemlerin gerçekliğine yönelik araştırma yapmaları beklenmemektedir.

Yazıların muhatabını, alış işlemini gerçekleştiren mükellefler oluşturmaktadır.

KURGAN yazılarını alan meslek mensuplarından beklenti süreçten haberdar olmaları ve mükelleflere risk durumları ilgili rehberlik etmeleridir.

VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KULLANDIĞI SİSTEMLER

Rapor Otomasyon Sistemi (ROS)

Rapor Otomasyon Projesi ile raporlarının önemli bir kısmının makineye yazdırılması suretiyle müfettişlere karar desteği sağlanacak, raporlama evresi kısılacak, hızlı bir şekilde kullanıcılara erişilebilmesinin önü açılacaktır. Sistem onlarca veri kaynağından beslenerek el yordamıyla yapılacak birçok analizi kısa sürede gerçekleştirirken müfettişlere hazır bir rapor formatı sunmaktadır.

YAPAY ZEKA DENETİMLERİNİN OLASI SONUÇLARI

- * 1- Pasif izleme / risk takibi
- * 2- Bilgi isteme yazısı (VUK md. 148)
- * 5- Yoklama
- * 3- İzaha davet (VUK md. 370)
- * 4- Gönüllü düzeltmeye yönlendirme
- * 7- Vergi incelemesine sevk

YAPAY ZEKA DENETİMLERİNDEN BEKLENTİ

KAYIT DIŞILIĞIN AZALTILMASI

Uluslararası tahminlere göre Türkiye’de kayıt dışı ekonominin büyüklüğü 2024–2025 döneminde GSYH’nin yaklaşık **%25–30**’u bandındadır;

Kayıt dışı istihdam ise yaklaşık **%26–27** seviyesindedir.

YAPAY ZEKA DENETİMLERİNDEN BEKLENTİ

SMİYB TALEBİNİN BASKILANMASI

Rakamlarla Sahte Belge Gerçeği (2024)

Gösterge	Tutar (TL)
Tespit Edilen Sahte Belge Tutarı	5,2 Trilyon
Sahte Belge Düzenleyicileri Arasında Döndüğü Tahmin Edilen Kısım	2,6 Trilyon
Ekonomiye Verdiği Tahmini Zarar	≈ 2,6 Trilyon
2024 Bütçe Gerçekleşmesi Vergi Gelirleri	7,3 Trilyon
Kayıt Dışı Kalan KDV	520 Milyar
Kayıt Dışı Kalan Gelir/Kurumlar Vergisi	650 Milyar
Toplam Kayıt Dışı Vergi	1,17 Trilyon
Vergi Gelirlerine Oranı	%16

SMİYB KULLANILMASININ SONUÇLARI

Vergisel Sonuçları

- * KDV reddi
- * Gider/maliyet reddi
- * Gelir / Kurumlar vergisi farkı
- * KDV farkı
- * Gecikme Faizi / Gecikme Zammı
- * Vergi ziyai cezası (bilerek kullanma 3 kat)

Ceza hukuku Bakımından Sonuçları

- * Eğer sahte belgeyse (VUK 359/b)
→ 3–8 yıl hapis cezası
- * Eğer muhteviyatı yanıltıcı belgeyse (VUK 359/a)
→ 18 ay–5 yıl hapis cezası

ETKİN PİŞMANLIK (VUK 359)

Vergi kaçakçılığı suçu oluşmuş olsa bile Mükellef;

vergi kaybını ve cezai mali sonuçları belli şartlarla giderirse,

hapis cezasında indirim yapılabilir.

ETKİN PİŞMANLIK (VUK 359)

- Tarh edilen vergi,
- Gecikme faizi ve gecikme zammı
- Kesilen cezaların yarısı ve buna isabet eden gecikme zammının

Soruşturma aşamasında ödeme yapılırsa:
Hapis cezasında **yarı oranında indirim**

Kovuşturma aşamasında, hüküm verilmeden önce ödeme yapılırsa: Hapis cezasında **üçte bir oranında indirim** gündeme gelir.

VUK 359 kapsamında fiil var ama ayrıca vergi ziyayı doğmamışsa, cezada **yarı oranında indirim**

ETKİN PİŞMANLIK (VUK 359)

VUK 359.MADDEDE YER ALAN;

«Vergi mahkemesinde dava açılmaması, açılmışsa feragat edilmesi, kanun yollarına başvurulmaması veya başvurulmuşsa vazgeçilmesi»

hükmü

AYM'nin 29.11.2023 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan E. 2022/81, K. 2023/153 sayılı 13.09.2023 tarihli iptal kararı ile kanun metninden çıkartıldı.

SON SÖZ

Yapay Zeka Destekli Vergi Denetimi sürecini doğru okuyan, risklerini yöneten ve şeffaf davranan işletmeler için yeni dönem bir tehdit değil, **bir fırsattır**.

Yapay zeka şüphe üretir; insan değerlendirir ve hüküm verir.

DİNLEDİĞİNİZ İÇİN TEŞEKKÜRLER

MURAT TERTEMİZHAVA
Yeminli Mali Müşavir

0505 319 65 09

www.pariteymm.com.tr